

Sõnaveebi oskussõnastikud – erialatekstiga tegeleja abimehed

Kairi Janson

Eesti Keele Instituudi koordineerija-terminoloog

Nii erialast teksti tõlkides, toimetades kui ka koostades tekib olukordi, mil on tarvis pöörduda (teiste) asjatundjate poole. Ei ole üht eksperti, kes oskaks anda vastused kõigile küsimustele, kuid on üks allikas, millest võib olla abi enam kui 120 valdkonna terminiküsimuse korral – seejuures ka õigus- ja haldustekstiga tegelejal.

Veel mõnda aega tagasi talletati terminivara küllalt killustatult ja otsija pidi teadma, millisesse allikasse millise mõiste mõtestamisel pöörduda. Nüüdseks on suure hulga valdkondade terminivara leitav keeleportaalist Sõnaveeb¹.

Sõnaveebi oskussõnastike kaetavad valdkonnad

Tänavu veebruaris tehti Eesti Keele Instituudis (EKI) ülevaade Sõnaveebi oskussõnastike kaetavatest valdkondadest. Selle tarbeks võeti ette kõik Sõnaveebis kättesaadavad terminibaasid ja liigitati need teema järgi kas ühte või mitmesse valdkonda. Valdkonnajaotuse alus oli kõrgharidusstandardi lisa „Õppevaldkondade, -suundade ja õppekavarühmade loetelu“.

Ilmnes, et enim on kaetud loodusteaduste, matemaatika ja statistika valdkond (17,6%), järgnevad humanitaaria ja kunstide (17%), tervise ja heaolu (16%) ning tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnad (15,8%). Kõige vähem terminibaase liigitus hariduse (2,6%) ning informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiate valdkondadesse (3,2%). Põllumajanduse, metsanduse, kalanduse ja veterinaaria valdkond oli esindatud 7,9% ning sotsiaalteaduste valdkond 7,1%-ga.

Nii teenindus (kuhu alla kuulub ka turvalisus ja julgeolek) kui ka ärimine, haldus ja õigus olid esindatud 6,3%-ga. Lähem sissevaade ärimine, halduse ja õiguse valdkonda näitab, et sildi „õigus“ said EKI terminibaas **Estern**, kaks Riigi Teataja terminibaasi ja õigusterminoloogiabaas.

EKI terminibaas **Estern**

Valdkonnaülevaadet silmas pidades on oluline mainida, et protsendid peegeldavad vaid seda, mitu terminibaasi ühte või teise valdkonda kuulub, mitte aga seda, kui palju mõistekirjeid või termineid valdkonda esindab – ehk kui mahukad need terminibaasid on. Kui oleks mindud mõistekirjete loendamise teed, siis oleks ärimine, halduse ja õiguse valdkonna osakaal tõenäoliselt nimekirjas palju suurem: hiljuti jõudis Sõnaveebi terminibaas **Estern**, mis sisaldab 2024. aasta maikuu seisuga ligi 60 000 mõistekirjet.

---

¹ [Sõnaveeb](#).

Estermi hakati koostama 1996. aastal Eesti Õigustõlke Keskuses, kus tegeldi Euroopa Liidu õigusaktide tõlkimisega eesti keelde ja Eesti seaduste tõlkimisega inglise keelde. Esiti oligi Estermi eesmärk koondada termineid, mis ilmnisid õigusaktide tõlkimise käigus: niisiis kajastab suur osa Estermist õigusaktide oskuskeelt. 2006. aastast on Estermi koostanud EKI terminoloogid. Praegu lisatakse sinna põhiliselt selliseid termineid, mille kohta küsitakse nõu terminipäringute kaudu. Peamised keeled on eesti ja inglise, kuid leidub ka muudes keeltes terminiinfot. Enamasti on kirjetesse ühtlasi lisatud definitsioone, näitelauseid ja muud teavet, mis aitab mõistet selgitada.

Estermist võib leida näiteks õigustermini *testaator*, mille kohta loodi kirje terminibaasi algusaegadel, kuid mille teavet on hiljem täiendatud. Teisalt leiab Estermist ka palju termineid, mis kuuluvad muudesse valdkondadesse, näiteks bioloogia (*helksiine*), lennundus (*instrumentaallennuilm*), meditsiin (*adenoviirus*) või tekstiilitööstus (*inglivarrukas*).

Veel mõnda aega pärast Sõnaveebi loomist asus mahukas Esterm endisel aadressil ja oli lühikest aega ka kättesaamatu. Sellal sai Sõnaveebis leida infot terminibaasist Esterm 2 – EKI terminoloogide koostatavast uuest oskussõnastikust. Alates märtsist on aga Sõnaveebis ka „esimene“ Esterm ning uus ja varasem terminibaas on ühendatud nime „EKI terminibaas Esterm“ alla.

Mahuka terminibaasi liikumine Sõnaveebi tähendab mõistagi ulatuslikku ning pidevat ajakohastamis- ja muud toimetustööd. Seega võib kasutajale anda soovitusel heita pilk nii kirje muutmiskuupäevale kui ka allikaviidetele. Viimased annavad sageli teavet näiteks selle kohta, millisele õigusakti redaktsioonile kirjet koostades tuginetud on.

Riigi Teataja terminibaasid

Alates 2023. aastast on Sõnaveebis kaks Riigi Teataja terminibaasi: Riigi Teataja terminisõnastik ja Riigi Teataja seadustes määratletud terminite (legaaldefiniitsioonide) baas.

Riigi Teataja terminisõnastikus on siinse artikli kirjutamise ajal teave juba ligi tuhande mõiste kohta. Sinna talletatakse eesti terminid ning sellised inglise- ja venekeelsed vasted, mis on seaduste tõlgete toimetamise käigus muutunud. Senise plaani järgi hakkavad Riigi Teataja terminisõnastikku edaspidi täiendama peamiselt vandetõlgid.

Näiteks leiab sõnastikust teabe selle kohta, et termini *kuriteo matkimine* sobiv ingliskeelne vaste on *simulation of criminal offence* ning et varasem termin, *staging of criminal offence*, ei anna piisavalt selgelt teada, et tegelikku kuritegu ei toimu. Kriminaalmenetluse seadustiku järgi võidakse kuritegu kohtu loal matkida selleks, et avastada raskemaid kuritegusid või kurjategija kinni pidada. Termin *simulation of criminal offence* on kriminaalmenetluse seadustiku tõlkes esinenud alates 2021. aasta lõpust.

Legaaldefiniitsioonide sõnastik aga kajastab termineid ja definitsioone sellisel kujul, nagu need on esitatud seadusetekstis ja selle tõlkes. Siinse artikli kirjutamise ajal on leaaldefiniitsioonide sõnastikus teave juba enam kui 4100 mõiste kohta, alustades

aadressiandmetest ja lõpetades *öösihikuga*. Definitsioonide juurde on märgitud, kas mõiste defineeritakse kirjes toodud moel vaid allikana märgitud õigusaktis või kõigis Eesti õigusaktides. Koostajad soovivad ühtlasi talletada definitsioonide muutumist ajas. Seda terminibaasi koostab ja täiendab Justiitsministeeriumi Riigi Teataja talitus.

Teised oskussõnastikud

Sõnaveebi **õigusterminoloogiabaasi** (varem „Eesti-vene-eesti õigusterminoloogiabaas“) esialgne eesmärk oli muuta veebis kättesaadavaks Olga Ottensoni „Uus vene-eesti õigussõnaraamat“ (2009) ja „Uus eesti-vene õigussõnaraamat“ (2007). Praegu tegelevad täiendamise-, toimetamise- ja ajakohastamistööga peamiselt Tartu Ülikooli vene keele ja tõlkeõpetuse lektor Sirje Kupp-Sazonov ning vandetõlgid. Nagu taust ja varasem nimi viitavad, on selles terminibaasis keskendutud just eesti- ja venekeelsetele õigusterminitele. Näiteks leiab sealt terminid *lunaraha*, *marodeerimine* ja *vastutav töötleja* koos venekeelsete vastetega.

Vahel võib õigus- või haldustekstiga tegelejal abi olla ka teistsuguse suunitlusega oskussõnastikest. Näiteks leiab Sõnaveebist **poliitika ja valitsemise sõnastiku**, mis kajastab poliitika- ja valitsemisteaduse eri valdkondade, sh rahvusvaheliste suhete mõisteid. Selle koostamist veab eest Tallinna Ülikooli politoloogia professor Leif Kalev. Poliitika ja valitsemise terminibaasist võib leida näiteks terminid *digivalitsemine*, *eraldumispoliitika* ja *Westfaali süsteem* koos ingliskeelsete vastetega.

Kitsama fookusega on **töötervishoiu ja -ohutuse terminibaas**, milles on keskendutud eesti- ja venekeelsete terminite talletamisele. Autorid eesotsas vandetõlk Jelena Velman-Omelinaga on esmase eesmärgina nimetanud selle, et isikukaitsevahendite kasutuse, tööohutuse ning töövaidlusküsimuste lahendamise teemad oleksid vene keelt kõnelevatele töötajatele, sh sissereändajatele, keeleliselt kättesaadavad. Samuti on sihtrühmana nimetatud tõlgid, tõlkijad, juristid ja riigiametnikud. Töötervishoiu ja -ohutuse terminibaasist leiab näiteks terminid *korvtõstuk*, *sundasend* ja *perehüvitis*.

Ühtlasi on Sõnaveebis sellised terminibaasid, mis keskenduvad riigi- või sisekaitse terminivarale. Riigikaitsetermineid sisaldavat terminibaasi **Militerm** koostab Kaitseväe Akadeemia eestvõttel 2018. aastal moodustatud riigikaitseterminite töörühm, mis jätkab Kaitseministeeriumi ellukutsutud komisjoni tööd². Terminibaas sisaldab nii Eestis kui ka NATOs kokkulepitud termineid. Töörühma kuuluvad Kaitseväe kolme väeliigi (maa-, mere- ja õhuvägi) ja relvaliikide esindajad ning Kaitseministeeriumi ja Kaitseliidu esindaja. Tihedat koostööd tehakse teistegi riigikaitse- ja teadusasutustega. Terminibaas on loodud 2004. aastal ja annab teavet rohkem kui 4000 mõiste kohta. Militermist leiab näiteks terminid *hübriidoht*, *varitsev õhuründemoon* ja *infokorratus*. Terminibaasi peamised keeled on eesti ja inglise, ent esindatud on ka saksa ja prantsuse keel. Muu terminiinfo seas võib esile tõsta kirjetes leiduvaid märkusi, mis annavad lisateavet näiteks mõistete erinevuse ja terminite õigekirja kohta.

² R. Hendrikson. [Riigikaitse terminiarendus – kerkne kriiside kiuste!](#) – Õiguskeel 2023, nr 4.

Politsei, piirivalve ja pääste valdkonna terminitele keskendub **siseturvalisuse terminibaas**, mida koostavad Sisekaitseakadeemia asjatundjad. Sealt leiab termineid eesti, inglise ja mõnel juhul ka vene keeles. Näiteks on sisekaitse terminibaasis talletatud terminid *suitsusukeldumine*, *patrullimispiirkond* ja *kogukonnakeskne politseitöö*. Samuti koostatakse Sisekaitseakadeemias **tolliterminite baasi**, kust võib leida näiteks terminid *tarneklausel*, *importimaksud* ja *tollimaksuvabastuse süsteem* koos inglise vastetega.

Täienev terminivara

Üldiselt võib öelda, et Sõnaveebi lisavad terminivara kolme tüüpi koostajad. Esiteks täiendavad mahukat terminibaasi Estern EKI terminoloogid. Teiseks on koostajaid, kes tegelevad terminitööga kas oma asutuse toel või muul moel iseseisvalt (nt Riigi Teataja terminibaaside ja Militermi koostajad). Kolmanda, kõige suurema rühma moodustavad aga sellised terminikomisjonid, kes loovad ja täiendavad Sõnaveebi terminibaase nn terminoloogiaprogrammist³ pälvitud toetuse toel (nt õigusterminoloogiabaas, poliitika ja valitsemise terminibaas, tervishoiu ja -ohutuse terminibaas ning Sisekaitseakadeemia terminibaasid).

Riik on terminikomisjonide tööd katkematult toetanud alates 2008. aastast. 2024. aastal töötab programmi toel 59 terminikomisjoni. Seda on 14 võrra rohkem kui mullu ning 25 võrra rohkem kui viis aastat tagasi, aastal 2019. Nimetatud 59 komisjoni seas on ka 15 sellist terminikomisjoni, kes oskussõnastiku koostamisega alustavad ehk aitavad vabalt kättesaadava terminivaraga katta uusi valdkondi. Juba on loodud finants- ja maksuarvestuse terminibaas, kuid 2025. aastal lisandub keeleportaali ka veevarustuse ja kanalisatsiooni, elektroonika, viinamarjade kasvatamise ja teistegi valdkondade terminivara.

Ehk ei ole juhus, et terminivara talletajate hulk on hakanud pärast 2019. aastat hüppeliselt kasvama. 2019. aastal avati kasutamiseks Sõnaveeb ning ühes sellega sõnastiku- ja terminibaasihaldussüsteem Ekilex⁴ ehk Sõnaveebi oskussõnastike koostamise keskkond. Ilmselt on lihtsam ja eesmärgipärasem koostada oskussõnastikku siis, kui seda saab teha just selleks välja töötatud eestikeelse platvormil ning töö tulemuse avaldada portaalis, mis on loodud üheks keeleinfo põhiallikaks⁵ ja töötab seetõttu olla laia kasutajaskonnaga. See annab kindlust, et terminitöö tulemus jõuab paremini kasutajateni ja kajastub rohkem ka valdkondlikes tekstides.

Kui kõõgipool kõrvale jätta, siis ka teksti koostaja, toimetaja ja tõlkija seisukohalt on oluline, et allikad ei paikneks killustatult. Võime loota, et ajapikku on üha vähem selliseid olukordi, kus erialase tekstiga tegeleja peab ühe mõiste mõtestamiseks uurima üht veebilehte, teise jaoks teist ja kolmanda jaoks pabersõnastikku. Sõnaveebi eesmärk ongi oskussõnavara „killud“ kokku korjata: nii saab tekstiga tegeleja keskenduda sisule, selmet hoida meeles eri allikaid, kust infot otsida.

³ [Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtted 2019–2027](#).

⁴ [Ekilex](#).

⁵ Sõnaveebis on peale oskussõnastike ka üldkeelt kirjeldav EKI ühendsõnastik.